

A Bécsi Vételi Egyezmény és a Bitcoin

I.

Vékás Lajos életművének egyik kiemelkedően fontos területe a szerződési jog. 1977-ben jelent meg „A szerződési rendszer fejlődési csomópontjai” c. monográfiája, négy évtizeddel később, 2016-ban, a szerződési jog általános részéről írott tankönyve. Az Ünnepektől mindig különös figyelmet szentelt a szerződési jog egységesítésének, így a Bécsi Vételi Egyezménynek is, ahogy arról számos könyve, tanulmánya tanúskodik. Az köszöntő írás is ehhez a témakörhöz kíván kapcsolódni, a kriptopénzek sajátos jelensége oldaláról közelítve.

A pénz elszámolási egység (értékmérő), amelyben az árakat és követeléseket kifejezik. Az értékfelhalmozás általános formája. Vagy saját értékkel rendelkező árupénz (például arany) vagy belső érték nélküli pénz (bankjegy, számlapénz) esetén gazdasági javakra szóló társadalmilag elismert, idő- és térbeli korlátozás nélkül beváltható követelés. Hitelpénz rendszerben a központi bank és a kereskedelmi bankok teremtik.¹ Új jelenséget hoztak ebbe a hagyományos fogalmi keretbe az úgynevezett kriptopénzek (*cryptocurrencies*), mint például a Bitcoin. Itt ugyanis különböző számítógépi programokba írt titkosító (*encryption*) technikákat használva szabályozzák a pénz keletkezését, követik nyomon az összegek átutalását, a központi bankok beavatkozásától mentesen. A sajátos számítástechnikai háttér mellett ez a decentralizált jelleg lényegi vonása a kriptopénzeknek. Nem rendelkeznek önálló értékkel, mint a nemesfémek és nem is állam által garantált törvényes fizetőeszközök (*legal tender*). Használatukat a társadalom vagy egy szűkebb-tágabb közösség elismerése biztosítja, ha biztosítja.

Ha a Bécsi Vételi Egyezmény (CISG, illetve Egyezmény) és az új kriptopénzek, mint például a Bitcoin kapcsolatát vizsgáljuk, számos megválaszolandó kérdés merül fel. Bár ezek a problémák egyelőre elméleti síkon jelentkeznek, azonban ha a kriptopénzek terjedése folytatódik, a gyakorlatnak is szembe kell velük néznie. Mindenképpen érdekes kérdés, hogyan illeszthető az egy-

* PhD, tanszékvezető egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar; kiraly.miklos@ajk.elte.hu.

¹ P. A. Samuelson – W. D. Nordhaus: *Közgazdaságtan*, Budapest 2012¹⁹ 30. Továbbá Magyar Nagylexikon 14, Nyl-Pom, Budapest 2002, 652–653.

séges, kodifikált nemzetközi adásvételi jog rendszerébe egy globális használatra szánt, de nem szabályozott valuta? Nagyszerű találkozásról van szó vagy sokkal inkább egy furcsa pár nehézkes kapcsolatáról?

A pénznek számos jellemzője van, mindenekelőtt, hogy alkalmas az áruk értékének mérésére, a vételár megfizetésére, az értékőrzésre. Tartós, átváltható, szállítható, pénz-minősége felismerhető, értékálló. Ezzel együtt a különböző bíróságok és hatóságok másként ítélik meg a Bitcoin természetét, azaz, hogy mennyiben rendelkezik a pénz fentebb említett sajátosságaiával.

Az Európai Bíróság a C-264/14 *Hedqvist*-ügyben², közös hozzáadottértékadó (héta) rendszerre vonatkozó 2006/112/EK irányelvet értelmezve kijelentette, hogy a Bitcoint nem lehet ingó dologként (*tangible property*)³ jellemezni, ugyanakkor nem tekinthető tulajdont megtestesítő értékpapírnak (*security conferring property right*) sem. Továbbá „...a nem hagyományos devizákat – vagyis az egy vagy több országban törvényes fizetőeszközöktől eltérő pénzeket – érintő ügyletek pénzügyi ügyletnek minősülnek annyiban, amennyiben a devizákat az ügylet felei a törvényes fizetőeszköz alternatívájaként elfogadták, és azoknak nincs más céljuk, mint az, hogy fizetőeszközként használják őket.”

Németországban, a Szövetségi Pénzügyminisztérium elismerte a Bitcoint elszámolási egységnek (*units of account*), és rendeletet alkotott a kriptopénzek szabályozására, illetve adójogi megítélésére.⁴ Az Egyesült Államokban a *Securities and Exchange Commission v. Shavers* (2013) ügyben⁵ egy szövetségi kerületi bíróság kijelentette, hogy a Bitcoin valuta (*currency*) vagy a pénz megjelenési formája, mert lehet arra használni, hogy árukat és szolgáltatásokat vásároljanak és, hogy a megélhetési költségeket fedezzék.

A megengedő állásponttal szemben az USA Adóhatósága az *Internal Revenue Service* egy 2014-es értelmezésében, bár elismerte a Bitcoin csereeszköz, elszámolási egység és értékőrző szerepét⁶, végül dolognak (*property*) minősítette, legalábbis adójogi szempontból. Hangsúlyozta, hogy a hatályos jog szerint a virtuális valuták nem tekinthetőek olyan külföldi fizetőeszköznek, melyek ár-

² Skatteverket és David Hedqvist ügy, ECLI:EU:C:2015:718.

³ Az ítélet hivatalos magyar fordításában „birtokba vehető dolog”.

⁴ <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/germany-federal-ministry-of-finance-publishes-guidance-on-vat-treatment-of-virtual-currencies/> (Megtekintve 2019. február 17-én.)

⁵ *Securities and Exchange Commission v. Trendon T. Shavers and Bitcoin Savings and Trust*, In the United States District Court; Eastern District of Texas, Sherman Division. Hivatkozik rá A. Lindquist: *Funny Money: Why Bitcoin Does not Warrant Increased Governmental Regulation*, in: *Regent Journal of Global Justice and Public Policy*, Vol: 1:79, 2014, 79–114.

⁶ „Virtual currency is a digital representation of value that functions as a medium of exchange, a unit of account, and/or a store of value.”

folyamnyereséget vagy -vesztést hoznak.⁷ A szigorú állásfoglalások sorába tartozik, hogy 2018-ban az Európai Felügyeleti Hatóságok⁸ pán-európai figyelmeztetést adtak ki a virtuális valuták vásárlásának kockázatairól.⁹ Hangsúlyozva, hogy a virtuális valuták az érték digitális megjelenítői, de nem központi bankok bocsátották ki, és garantálják őket, és nem rendelkeznek a valuta vagy pénz jogi státusával. Különösen felhívják a figyelmet olyan kockázatokra, mint rendkívüli sérülékenységre, a keresleti buborék kidurranására, a védelem és az ártranszparencia hiánya, a valutától való megszabadulás nehézségei, a működés összeomlása, félrevezető tájékoztatás és a befektetésekre való alkalmatlanság.¹⁰ Ugyanakkor a Bitcoin iránt továbbra is van kereslet, nemcsak a spekulánsok részéről. Az igényt részben a 2008/2009-es pénzügyi válság tapasztalatai magyarázhatják, amikor több nagyhírű kereskedelmi bank megroppant, csődbe jutott és a nemzetközi pénzpiacok kiszáradása miatt hirtelen nehézze vált euróhoz vagy dollárhoz jutni.

II.

A Bitcoin természetét a Bécsi Vételi Egyezmény alkalmazása oldaláról is tisztázni kell, hiszen eldöntendő, hogy egyáltalán adásvételről van-e szó, amikor a vevő Bitcoint ajánl fel ellenszolgáltatásként. Különösen indokolt ez az 1. cikk (1) bekezdése szemszögéből, amely szerint az Egyezmény, a különböző államokban telephellyel rendelkező felek között, áruk adásvételére vonatkozó szerződésekre alkalmazandó, ha a) ezek az államok Szerződő Államok, vagy b) a nemzetközi magánjog szabályai valamely Szerződő Állam jogának alkalmazásához vezetnek.

Ugyanakkor a 2. cikk d) pontja szerint nem vonatkozik az Egyezmény arra az adásvételre, amelynek tárgya kötvény, részvény, beruházási biztosíték, forgatható értékpapír vagy pénz. Az elvégzendő értelmezésre pedig a 7. cikk első bekezdése irányadó, amely lényegét tekintve az autonóm értelmezés követel-

⁷ „For federal tax purposes, virtual currency is treated as property. General tax principles applicable to property transactions apply to transactions using virtual currency. [...] Under currently applicable law, virtual currency is not treated as currency that could generate foreign currency gain or loss for U.S. federal tax purposes.”

⁸ The European Supervisory Authorities (ESAs) for securities (ESMA), banking (EBA), and insurance and pensions (EIOPA).

⁹ file:///C:/Users/Kir%C3%A1ly%20Mikl%C3%B3s/Downloads/esma50-164_1284_joint_esas_warning_on_virtual_currencies%20(2).pdf, (Megtekintve 2018. október 22-én.)

¹⁰ Extreme volatility and bubble risk, absence of protection, lack of exit options, lack of price transparency, operational disruptions, misleading information, unsuitability of VCs for most purposes, including investment or retirement.

ményét támasztja, figyelembe véve az Egyezmény nemzetközi jellegét és annak szükségességét, hogy elősegítsék egységes alkalmazását, valamint a jóhiszeműség érvényesítését a nemzetközi kereskedelemben.

Az értelmezés eredményének messze ható következményei vannak abból a szempontból, hogy egy ügylet a CISG hatálya alá tartozhat-e? Így, ha kereskedők nemzetközi ügyletében euróért Bitcoinot vásárolnak, az ügylet kívül reked az Egyezmény tárgyi hatályán, amennyiben a Bitcoin pénznek minősítik. Igaz, árunk, birtokolható ingó dolognak is nehéz tekinteni, és így immateriális javakhoz sorolva egyébként is kívül maradhat, hasonlóképpen szoftver vagy a goodwill esetén követett ítélkezési gyakorlathoz, bár itt különböző álláspontok léteznek.¹¹ Egészen másként vetődik fel a kérdés, ha mondjuk egy határon átlépő B2B tranzakcióban számítógépeket vásárolnak Bitcoinért. Ebben az esetben, ha elfogadjuk, hogy a Bitcoin pénz, akkor nemzetközi adásvételről van szó, és amelyre – egyéb feltételek teljesülése esetén – alkalmazható az Egyezmény. Ezzel szemben, ha a Bitcoin dolognak tekintjük, akkor olyan cse-reügletről van szó, ami a többségi álláspont és túlsúlyos joggyakorlat szerint már nem vonható az Egyezmény rendelkezései alá.¹² Megjegyzendő azonban, hogy a szerződő felek, autonómiájuk alapján, olyan ügyletekre is kiköthetik az Egyezmény alkalmazását, amely tárgya szerint egyébként kívül esne a CISG hatályán.¹³

Az ellentmondó vélemények ellenére, legalábbis a CISG oldaláról tekintve, a fent említett számítógép – Bitcoin és hasonló ügyleteket indokolt adásvételnek, a Bitcoinot pedig pénznek tekinteni. Figyelemmel a Bitcoin funkciójára, a szerződő felek viselkedésére, szándékára. Kétségtelen, hogy a Bitcoin sajátos pénz, de annak idején a papírpénz is furcsa és gyanús újdonságnak számított.

III.

A Bitcoin természetéről szóló döntés azonban nem az egyedüli kihívás a Bitcoinban kötött nemzetközi adásvétel esetén. Az *ár meghatározása*, megfizetése érthetően a szabályozás egyik súlypontját képezi az Egyezményben. Ennek

¹¹ Példa a befogadó álláspontra: Sándor T. – Vékás L.: *Nemzetközi Adásvétel, A Bécsi Egyezmény kommentárja*, Budapest 2005, 30. Ettől eltérő a CISG Digest által említett ítéletek többsége. Ld. a CISG Digest magyarázatát az 1. cikkhez. <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/digest-2012-01.html> (Megtekintve 2018. október 23-án.)

¹² Ld. a Bécsi Egyezmény 1. cikkének (1) bekezdését, illetve 2. cikkének d) pontját. Továbbá ld. a CISG Digest magyarázatát az 1. cikkhez. <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/digest-2012-01.html> (Megtekintve 2018. október 23-án.)

¹³ Sándor–Vékás: i. m. 31.

megfelelően, a 14. cikk szerint, szerződéskötésre irányuló javaslat akkor minősül kellően meghatározottnak, ha megjelöli az árut és kifejezetten vagy értelemszerűen megállapítja a mennyiséget és az árat vagy rendelkezéseket tartalmaz ezek meghatározására. A vevő fő kötelezettsége pedig érthetően az ár megfizetése és a szolgáltatás átvétele, miként azt az 53. cikk rögzíti. Bitcoinban kötött ügylet esetén azonban nem lehet eltekinteni e pénznem árfolyamának extrém ingadozásától, amely külön kihívást jelent. Az elmúlt időszakban a Bitcoin árfolyama (1 Bitcoin/euro) az alábbiak szerint változott: 2017 január € 1000, december € 16 000, 2018. február € 5000 (70%-os értékvesztés), tavasszal € 7000 majd októberben € 5400. (Egy újabb adatsort tekintve az átváltási arány így változott: 2018 december 3870 USD, 2019. május 14. 8200 USD.) Ez a szélsőséges ingadozás alapjaiban változtathatja meg a szerződési egyensúlyt. A kérdés, hogy az Egyezmény milyen eszköztárat kínál ennek kivédésére?

A bemutatott erős árfolyam-fluktuáció ellen védekezni lehet az ár kérdésének nyitva hagyásával. Ebben a helyzetben képbe jöhet az Egyezmény 55. cikke, amely szerint, ha az érvényesen megkötött szerződés az árat kifejezetten vagy értelemszerűen nem határozta meg, illetve nem rendelkezik annak megállapításáról, ezt – ellenkező utalás hiányában – úgy kell tekinteni, hogy a felek a szerződés megkötésének időpontjában az adott kereskedelmi ágban, összehasonlítható körülmények között az ilyen árura általában felszámított árra kívántak utalni. A bökkenőt az jelenti, hogy a CISG ebben az esetben a *szerződés megkötésének időpontjában* érvényesülő árra utal, a Bitcoin értékének drámai változása pedig éppen ezt követően állhat elő. De nincs annak akadály, hogy eladó és vevő, a szerződési szabadság jegyében, a szerződés megkötésének időpontja helyett inkább a *teljesítés időpontjára* utaljanak az ár meghatározására irányadó időpillanatként. Egyébként éppen ezt a modellt követi az USA tagállamaiban alkalmazott *Uniform Commercial Code* (UCC) § 2–305 a nyitott ár-megállapodásokról (*open price terms*). Eszerint a felek, amennyiben ez a szándékuk, úgy is köthetnek szerződést, hogy az árat nem határozzák meg. Ebben az esetben az ár a teljesítés (*delivery*) napján alkalmazott észszerű ár.¹⁴

A másik lehetőség a körülmények megváltozásának figyelembevétele. Az Egyezmény nem foglalkozik a *szerződés terhesebbé válása*, a *hardship* kérdésével, igaz nem is említi a nem szabályozott területek között a 4. cikkében. Ameny-

¹⁴ UCC § 2–305 (1) The parties if they so intend can conclude a contract for sale even though the price is not settled. In such a case the price is a reasonable price at the time for delivery if

(a) nothing is said as to price; or

(b) the price is left to be agreed by the parties and they fail to agree; or

(c) the price is to be fixed in terms of some agreed market or other standard as set or recorded by a third person or agency and it is not so set or recorded.

nyiben úgynevezett belső joghézagról van szó, akkor a 7. cikk (2) bekezdése értelmében az Egyezmény alapjául szolgáló általános elveket lehet segítségül hívni első körben, míg külső joghézag, azaz tudatosan nem szabályozott terület esetén nemzetközi magánjog szabályai alapján alkalmazandó jog rendelkezései adhatnak megoldást. Amennyiben az általános elvek körében keressük a megoldást, megfontolható az UNIDROIT Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelveinek¹⁵ (Alapelvek) figyelembevétele, hivatkozása.

Az Alapelvek 6.2.2. cikke szerint terheesebb válás, *hardship* az a helyzet, amikor az események bekövetkezése alapvetően megváltoztatja a szerződés egyensúlyát, akár a fél teljesítési költségeinek növekedése, akár a fél részére járó teljesítés értékének lecsökkenése által. Ennyiben tehát kiválóan alkalmaznak tűnik a Bitcoin értékváltozásából eredő nehézségek kezelésére. De további feltételek is vannak, nevezetesen (a) az események a szerződés megkötése után következnek be vagy válnak ismertté a hátrányt szenvedő fél számára; (b) az eseményeket a hátrányt szenvedő fél észszerűen nem vehette számításba a szerződés megkötésének időpontjában; (c) az események a hátrányt szenvedő fél ellenőrzési körén kívül esnek; és (d) az események kockázatát a hátrányt szenvedő fél nem vállalta magára. A hátrányt szenvedő fél csak ezek teljesülése esetén kérheti a szerződés újratárgyalását és fordulhat a bírósághoz. Azonban figyelemmel a Bitcoin közismert sérülékenységre, különösen kétséges a b) és d) pontokban előírt feltételek teljesülése az *észszerű előreláthatóság hiányáról*, és arról hogy a kockázatot a *hátrányt szenvedő fél nem vállalta* magára.

Ha olyan állami jogra keresünk példát, amelyhez kollíziós jog alkalmazása nyomán jutunk el a Bécsi Egyezmény külső joghézagának pótlása érdekében, felidézhető a német polgári törvénykönyv, a BGB 313. §-a, amely a körülmények olyan jelentős megváltozása esetén, hogy a felek, amennyiben előre látták volna ezt, nem léptek volna szerződésre, vagy csak más feltételek mellett, lehetővé teszi a szerződés módosításának a követelését. Hasonlóan fogalmaz a francia polgári törvénykönyv, a *Code civil* új 1195. cikke, amely szerződéskötéskor előre nem látható változások esetén, amely jelentősen terheesebb teszi a szerződést az egyik fél számára, anélkül, hogy ilyen változás kockázatát vállalta volna, felhatalmazza e felet a szerződés újratárgyalásának a kezdeményezésére. Az Egyesült Királyságban a megghiúsulás, a *frustration* bírói gyakorlata, kiterjesztő értelmezése nyújthat segítséget a terheesebb válás kezelésére.¹⁶ De

¹⁵ *The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, először 1994-ben publikálták. Bővített változatai jelentek meg 2004-ben, 2010-ben és 2016-ban. Angol–magyar kétnyelvű kiadásban: Király M. (szerk.): *UNIDROIT Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelvei*, 2010, Budapest 2014. 121.

¹⁶ Harmathy, A.: *Hardship*, in: UNIDROIT (ed.): *Eppur si muove: The age of Uniform Law, Essays in honour of Michael Joachim Bonell to celebrate his 70th birthday*, Rome 2016, Volume 2, 1035–1043.

hivatkozható a magyar Ptk. 6:192. §-a a bírósági szerződés módosításáról, amely szintén hasonló feltételeket támaszt a szerződés alakításához.¹⁷

IV.

Külön kérdést vet fel Bitcoin használata esetén a késedelmi kamat kérdése is. A Bécsi Egyezmény 78. cikke a késedelmi kamatról önmagában is nehéz kompromisszumot testesít meg, és csak félmegoldást ad: „Ha valamelyik fél elmulasztja a vételár megfizetését vagy bármely más összeg megfizetésével hátralékban van, a másik fél jogosult annak kamatára, függetlenül a 74. cikk alapján érvényesíthető kártérítési jogától.” Nem meglepő, hogy a 78. cikk számos értelmezési kérdést vet fel. Így például, hogy mikortól esedékes a késedelmi kamat fizetése, lehet-e kártérítési összeg után kamatot követelni, megalapozza-e a rendelkezés a kamatos kamatok (*compound interest*) igényét? Mindezzel igen behatóan foglalkozik a jogirodalom, részben eltérő álláspontokat képviselve.¹⁸ Az Egyezmény Tanácsadó Testülete (*CISG Advisory Council*) 14. számú véleményében tekinti át ezeket a kérdéseket¹⁹, de ennek bemutatása jóval hosszabb tanulmányt igényelne.

Mindenesetre, ebben a részben szabályozatlan helyzetben, a felek számára kézenfekvően adódik a lehetőség, hogy szerződésükben döntsenek a késedelmi kamatról. E szerződési szabadságnak azonban korlátai is lehetnek. Így például az Európai Unió tagállamaiban a 2011/7/EU irányelv a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetésekről²⁰, illetve az azt átültető tagállami jogszabályok.

¹⁷ Ptk. 6:192. § (1) Bármelyik fél a szerződés bírósági módosítását kérheti, ha a felek közötti tartós jogviszonyban a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené, és

a) a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előre látható;

b) a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; és

c) a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe

¹⁸ Sándor–Vékás: i. m. 461–462., I. Schwenzer, (ed.): *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, Oxford 2016⁴, 1113–1117., J. Ramberg: *CISG and the Default Rate Interest in Arbitration*, In: Schwenzer, I. (ed.): *35 years CISG and beyond*, Eleven International Publishing, The Hague 2016, 179–181.

¹⁹ *CISG-AC Opinion No. 14, Interest under Article 78 CISG*, Rapporteur: Professor Doctor Y. M. Atamer, Istanbul Bilgi University, Turkey. Adopted unanimously by the CISG Advisory Council following its 18th meeting, in: Beijing, China on 21 and 22 October 2013.

²⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/7/EU irányelve (2011. február 16.) a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetések elleni fellépésről (átdolgozás). Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2011. 2. 23. L 48 1–10.

Miként számítandó tehát a késedelmi kamat a Bitcoin tekintetében? Az eddigi gyakorlat alig foglalkozott a Bitcoin használatának időbeli dimenziójával, értékével. Mivel nem hivatalos fizetőeszköz, azaz nem *legal tender*, nem is állapítanak meg hivatalos kamatlábat e kriptopénz esetében, sem a hitelező telephelyén, sem a teljesítés helyén, sem másutt. Természetesen a kamatláb mértékében megállapodhatnak a felek a szerződési szabadság jegyében, adott esetben figyelembe véve az Európai Unióban érvényesülő korlátokat. Általában, ilyen új jelenség esetében, mint a Bitcoin, célszerű, ha a szerződő felek élnek szabályozási autonómiájukkal, előre rendezve az esetleg felmerülő kérdéseket. Ennek hiányában az eljáró fórum esetleg kiindulhatna valamely más valuta – így az euró vagy USA dollár – esetében számított kamatlábból, bár ez meglehetősen mesterséges megoldásnak tűnik. Alapvető problémát jelenthet továbbá, hogy a késedelmi kamat alapján fizetendő összeg, a Bitcoin értékingadozása miatt, adott esetben egyáltalán nem ellensúlyozza a Bitcoin értékének időközbeni csökkenését, árfolyamának felére, harmadára zuhanását például az euróhoz képest.

V.

A fentiekből talán érzékelhető, hogy megoldandó kérdés bőségesen van. De lehetséges, hogy a kriptopénzek használata nem bizonyul mulandó szenzációnak, spekulációnak, *high-tech* hóbortnak, és akkor a felvetődött problémákra választ kell keresni. A jog nagyon rugalmas eszköz, ahogy megfelelő eszközrendszerrel válaszolt a gőzgépek elterjedésére, a modern gyáripari termelésre, a nukleáris energia használatára, ugyanúgy lehetséges ez a digitális világ és pénzei esetében is.